

Bokanmälningar

Ingvar Flink:

Strejkbryteriet och arbetets frihet. En studie av svensk arbetsmarknad fram till 1938.

Arbetarna i Sverige är fackligt organiserade i mycket hög utsträckning. Den fackliga arbetarrörelsen är dessutom i allt väsentligt organiserad i en enda central organisation, LO. Endast några mindre grupper som hamnarbetarna och SAC (Syndikalisterna) står utanför denna. Det finns inte, som i många andra västeuropeiska länder, stora konkurrerande fackliga organisationer, baserade på religion eller olika politiska åskådningar. Enhetligheten och den höga organisationsgraden bidrar till att den svenska arbetsmarknaden fungerar på ett annat sätt än arbetsmarknaden i länder som Italien, Frankrike och Storbritannien. Löneförhandlingarna för olika delar av arbetsmarknaden är tex samordnade i mycket högre grad i Sverige än i dessa länder.

Varför blev arbetarnas fackliga rörelse så enhetlig och varför blev organisationsgraden så hög? Varför växte sig inte de konkurrentorganisationer som fanns i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet starka?

Ingvar Flink behandlar i sin avhandling *Strejkbryteriet och arbetets frihet* (*Studia Historica Upsaliensia* 99, Uppsala 1978) problem som är viktiga för förståelsen av denna utveckling. Av-

handlingens huvudtema är strejkbryteriet, men relativt stort utrymme ägnas åt olika konkurrentorganisationer till LO. Den tidsperiod som Flink behandlar är i stort sett tiden från LO:s grundande 1898 till Saltsjöbadsavtalet 1938, efter vilket strejkbryteriet i stort sett upphörde.

Flink använder sig av flera parallella ansatser för att studera strejkbryteriet. Han studerar utvecklingen genom 1) en granskning av konkurrent- och strejkbryteriorganisationer, 2) bearbetning av primärmaterial till arbetskonfliktstatistiken för tiden 1903–1938, 3) en genomgång av den arbetsrättsliga utvecklingen och 4) en granskning av arbetsgivarnas politik vad gäller strejkbryteri.

En stor del av avhandlingen ägnas konkurrent- och strejkbryteriorganisationer. Under de första decennierna av 1900-talet var andelen som var organiserade i fackföreningar anslutna till LO i många fall låg. Först och främst var många oorganiserade, men det fanns också olika med LO konkurrerande organisationer. Dessa kunde vara kristna sammanslutningar och/eller antisocialistiska. Den största konkurrentorganisationen SAC (Syndikalisterna) behandlas inte av Flink. I de fall de icke LO-anslutna stannade kvar i arbete, medan de LO

anslutna gick i strejk, kunde det försvaga effekten av strejken och minska sannolikheten för att den skulle bli framgångsrik. Detta räknas dock inte som strejkbryteri. Strejkbryteri är det däremot om någon övertar de arbeten som de strejkande (eller lockoutade) har haft. Det finns exempel på att konkurrentorganisationer agerade som strejkbrytare. Det var dock inte regel och olika konkurrentorganisationer deltog vid vissa tillfällen i strejker tillsammans med LO-förbund. Så deltog t ex den viktigaste konkurrentorganisationen under det första decenniet av 1900-talet, Svenska Arbetareförbundet, under en kortare period i storstrejken 1909.

Under 1900-talets första decennium fanns det enligt Flink inga egentliga strejkbryteriorganisationer. Det innebar emellertid inte att strejkbryteriet var av liten omfattning eller var oorganiserat. Så använde sig t ex stuveribolagen av engelska strejkbrytare inkvarterade på speciella logementsfartyg. Efter Amaltheadådet avbröts importen av strejkbrytare. Vanligare var dock att företagen rekryterade strejkbrytare bland oorganiserade med hjälp av värvare eller annonsering. Rekryteringen skedde i regel från andra platser än den på vilken den konfliktdrabbade arbetsplatsen var belägen.

Under 1910-talet och framför allt under mellankrigstiden ändrade strejkbryteriet karaktär, och man fick organisationer vars huvudsyfte var att bryta strejker. Flera av de viktigaste organisationerna hade sitt verksamhetsområde begränsat till en viss näringsgren. Det gäller Centralförbundet Rädda Skörden (jordbruk), Surtaxkommittén (stuveri) och Föreningen Samhällshjälp (arbeten inom den kommunala sektorn). Andra som Fria Arbetareförbundet, De oorganiserades förening och Svenska Nationella Skyddskåren (frivilliga från Svenska Brigaden som deltagit på den vita sidan i Finland 1918) åtog sig strejkbryteri inom skilda områden.

Den ändrade formen för strejkbryteri kan delvis förklaras av att det blev svårare att rekrytera strejkbrytare på traditio-

nellt sätt. Med ökad organisationsgrad och ökad facklig medvetenhet så var det inte lika lätt som tidigare att rekrytera arbetare som strejkbrytare från en ort till en annan. Flink antyder också att strejkbrytarna under mellankrigstiden oftare kom från en annan samhällsklass än de strejkande arbetarna, medan de under det första decenniet av 1900-talet oftast kommit från samma. Några uppgifter om strejkbrytarnas sociala sammansättning vid olika tidpunkter redovisar han dock inte. En annan skillnad mellan strejkbrytarna under de båda delperioderna är att de i början av 1900-talet oftare stannade kvar på arbetet efter strejkens slut än de gjorde under mellankrigstiden.

Den arbetsrättsliga lagstiftning som infördes vid sekelskiftet (Åkarpsslagen) innebar ett skydd för strejkbrytarna. Lagen ändrades 1914 men kvarstod fram till 1938. Arbetsgivarna var länge förespråkare för användning av strejkbryteri. Efterhand förändrades dock deras inställning. Bland annat frångick SAF principen att arbetsgivarna skulle ha ovillkorlig rätt att fortsätta ha strejkbrytarna anställda efter att en konflikt hade avslutats. Denna utveckling är dock endast översiktligt beskriven, vilket väl delvis kan förklaras av att Flink ej haft tillgång till SAF:s arkiv. Strejkbryteriet upphör i det närmaste som en följd av Saltsjöbadsavtalet 1938. Nu framgår det dock inte av den statistik som Flink redovisar, eftersom den endast omfattar perioden fram till och med 1938. Hade han inkluderat ett eller några år till hade denna nedgång gått att belägga.

Avhandlingen behandlar ett intressant och tidigare försummat område i den svenska arbetsmarknadens historia. Den innehåller mycket ny information. Samtidigt finns dock vissa invändningar att göra. Resultaten presenteras för en typ av källa i taget; uppgifter om olika organisationer för sig, resultat av bearbetningarna av statistiska uppgifter för sig etc. Jag tror att en annan uppläggnings- och presentation hade varit att föredra. Avhandlingen kunde ha varit upplagd som en analys av några problem vad gäller strejkbryteri eller som en kronologisk

framställning med uppmärksamheten inriktad på förändringar av strukturen och arten av strejkbryteriet.

En av de mest intressanta frågorna i samband med strejkbryteri och konkurrentorganisationer är vilka effekter dessa fick på utfallen av arbetskonflikterna, lö-

nenivå, lönestrukturen. Flink behandlar tyvärr ej dessa problem, men hans studie kan tjäna som en utgångspunkt för nya studier på detta område.

Professor *Eskil Wadensjö*
Institutet för social forskning
vid Stockholms universitet